

Ova knjiga pridonosi, prije svega, kritičkom čitanju dosadašnjih antropoloških teorijsko-metodoloških pristupa primjenjivanih u antropološkim i etnografskim istraživanjima darivanja i darovnih razmjena, primjerice, onih pacifičkog zemljopisno-kulturnog područja. Pored osvrta na povijest antropoloških idejnih, paradigmatičkih i etičkih postavki autorica propituje i odjeke te iste disciplinarne prošlosti u današnjim teorijskim i empirijskim istraživanjima, što je možda najrelevantnija značajka ove studije.

Knjiga je opremljena s devetnaest crno-bijelih ilustracija i fotografija, velikim dijelom objavljenih u znanstvenostručnim pisanim radovima od početka 20. stoljeća, koji su autorici primjeri lokalnih ceremonijalnih razmjena, znanstvenoistraživačkog interesa, slike strukture bračnih i rodbinskih zajednica u okviru kojih se uspostavljaju različite prakse i modeli razmjene i reciprociteta. Svako pojedinačno poglavlje završava zaključkom te sažetkom. Na kraju knjige se nalaze bibliografske reference, prijedlozi za daljnje čitanje (podijeljeni prema poglavljima) te indeks pojmova.

Tihana RUBIĆ

Text & Reality = Text & Wirklichkeit, ed. Jeff Bernard, Jurij Fikfak, Peter Grzybek, Institute of Slovenian Ethnology at ZRC SAZU, ZRC Publishing, Institutum Studiorum Humanitatis, Ljubljana; Österreichische Gesellschaft für Semiotik, Institut für Sozio-semiotische Studien, Wien; Department of Slavic Studies, University, Ljubljana - Wien - Graz 2005., 237 str.

Knjiga je zbornik radova predloženih na jednom od niza simpozija koji se održavaju svake druge godine, počevši od 1997., u Grazu, na Sveučilištu "Karl Franzens" pod nazivom "Otvorene granice", a uredili su je Jeff Bernard, Jurij Fikfak i Peter Grzybek. Domaćin je skupa Odsjek za slavistiku, koji je ujedino i suorganizator zajedno s Austrijskim semiotičkim društvom i bečkim Institutom za socio-semiotičke studije.

Pokretačka je ideja bila da se organiziraju bilateralne semiotičke konferencije u suradnji sa susjednim državama Austrije, osobito onima iz istočne, srednje i jugoistočne Europe, a ovaj je susret organiziran u suradnji sa slovenskim semiotičarima te gostima iz Slovačke i Kalifornije.

Sadržaj knjige temelji se na četvrtom bilateralnom susretu, na kojemu su se iznova propitivali temeljni problemi semiotike i srodnih disciplina kao što su lingvistika, teorija književnosti, kulturalni studiji i medijska istraživanja. Kao krovni pojam koji fokusira raznolika promišljanja izabrana je uvriježena dihotomija između teksta i stvarnosti te je tako nazvana i knjiga. Tim su izborom u prvi plan postavljeni problemi referencije, pitanja tekstualne i izvantekstualne stvarnosti, društvene uvjetovanosti tekstualnih konstrukata, problemi "podteksta" i onog što se nalazi "između redaka", pitanja konvergencije ili divergencije između dokumentarizma i fikcije, pa i filozofski problemi koji propituju tvorbu, svojstva, prikazivanje, odražavanje, ustrojstvo i izgradnju stvarnosti u različitim znakovnim sustavima.

Knjiga je podijeljena na tri poglavlja koja obuhvaćaju tematski okvir konferencije. Prvo poglavlje nazvano je "Prelaženje granica", sadrži pet radova i zastupa teme konferencije koje su se odnosile na "Tekst i stvarnost" te na "Otvorene granice". Započinje radom Mihe Javornika iz Ljubljane "Označitelj nasuprot označenog – O pitanju granica u doba

globalizacije", koji se usredotočuje na odnos označitelja i označenog u doba globalizacije u kontekstu virtualne komunikacije. Zasniva se na Lotmanovoj ideji (linearne i ciklične) semiodinamike kulture te na Bahtinovu konceptu karnevalizacije, dodirujući pitanje kako se par označitelj-označeno shvaća u različitim područjima. Iznosi se teza da u virtualnoj komunikaciji dolazi do stapanja para označitelj-označeno, što dovodi do ponovnog oživljavanja mentaliteta koji se usredotočuje na mit i na pred-refleksivnu svijest. Taj razvoj osvjetljava problem "krize subjekta". U članku "Tekstovi o svijetu, svjetovi o tekstu. Kritika semiotičke teorije fikcije" Peter Deutschmann iz Graza zastupa tezu da budući da ne postoje tekstovne oznake koje omogućuju nedvosmisleno utvrđivanje fikcije, interpretacija mora biti vođena izvantekstualnim kriterijima: tekst je ili fikcionalan ili činjeničan (*factual*), no u svakom slučaju postoje i presijeci. U završnim se razmatranjima o fikcionalnosti tvrdi da fikcija stvara različite fikcionalne svijetove te da se fikcionalni tekstovi ne bi trebali odjeljivati od stvarnog svijeta. U radu "Prostori, transgresije i intertekstualnost" Marko Juvan iz Ljubljane tvrdi da iskustvo "stvarnih" i "imaginarnih" prostora prelazi njihove ontološke granice. Tekst prodire u unutarnji govor, zahtijevajući od čitatelja da zauzme položaj u imaginarnom. Tako stvorena iluzija prisutnosti otvorena je snagama koje oblikuju transgresivne prostore. Književni tekstovi intertekstualno premještaju prostore drugih tekstova, miješajući ih s vlastitima ili prizivaju izvantekstovne prostore, koji funkcioniraju kao konteksti određenim tipovima diskursa. Ta međuigra prostora i diskursa tvori identitete, a proces je u stalnoj mijeni i miješanju. U radu "Tekst, indeksna pozadina reprezentacije i reprezentacija prošlosti" Janez Justin iz Ljubljane se bavi semantički nepotpunim fragmentima tekstova koji služe kao sredstva za prijenos znanja. Nisu u pitanju samo eksplicitne i implicitne poruke, tvrdi autor, nego postoji i treća mogućnost: tekst proizvodi spoznajne učinke uspostavljajući pozadinska predočavanja koja podupiru eksplicitne ili implicitne poruke. Indeksno pozadinsko predočavanje postupak je koji ima posebnu ulogu u postavljanju perspektive. Teze su potkrijepljene analizom primjera iz slovenskih i austrijskih povijesnih udžbenika. Posljednji tekst ovog poglavlja "Re-konstruirani obredi između stvarnosti i imaginacije", napisao je Jurij Fikfak iz Ljubljane. Karnevalski obredi označuju izokrenut svijet pa tako i prelaženje (ili negiranje) granica između promatrača i promatranog, istraživača i izvođača, Nas i Njih. Karneval otkriva i izlaže svačije tijelo, a istražuje se *škoromatija*, događaj koji se odvija u jugozapadnoj Sloveniji. Važan su predmet rasprave promjene koje se tiču tradicije i samopredstavljanja te odnos između istraživača i izvođača, tj. kazivača.

Iduće poglavlje nazvano je "Empirijska semiotika teksta" i bavi se inovativnim kvantitativnim istraživanjem semiotičkih problema, a sadrži dva rada. Peter Grzybek, Emmerich Kelih i Ernst Stadlober iz Graza u studiji "Empirijska semiotika teksta i kvantitativna tipologija teksta" donose rezultate istraživanja o klasifikaciji tekstova. U članku se isprva raspravlja o osnovnim aspektima teorije teksta da bi se u nastavku autori usredotočili na definiciju teksta koja omogućuje operativnu primjenu. Središnja tema postaje dužina pojedinih riječi te se na temelju takvih teorija predočuju različite kvantitativne metode klasifikacije tekstova i primjenjuju na analizu 398 slovenskih tekstova. Rezultati su detaljno predočeni, potvrđuju metodu i vode do nove tipologije teksta. Jana Kusendová iz Banske Bistrice donosi članak "Leksičko bogatstvo u slavenskim tekstovima", u kojem nudi unaprijeđene statističke metode za analizu leksičkog bogatstva tekstova na primjeru slovačke književnosti. Autorica je podvrgla analizi roman Petera Holka i osam pjesama Miroslava Váleka.

Treće poglavlje, "Diskursi i znakovni postupci", donosi deset radova. Započinje tekstom "Pjesništvo i istina u tekstovima o čovjeku vuku: Freudov rad i Peter Rosegger" W. G. Kudzusa iz Berkeleya, a bavi se odnosom Freudove studije slučaja čovjeka-vuka i književnog teksta koji mu prethodi, Roseggerove verzije slučaja, tj. odnosom znanstvenog i književnog teksta koji se u dosadašnjim istraživanjima previđao iako sadrži ključne elemente za razumijevanje problema. Autor istražuje zamršena presijecanja i intertekstualne odnose u

kojima se miješaju i Grimmове bajke. U sljedećem radu, "Priča o snu i Oči širom zatvorene. Utvara i Prijeara ili: Svijet iza ogledala", Dagmar Rieger iz Salzburga uspoređuje Schnitzlerovu pripovijetku i Kubrickovu filmsku adaptaciju djela e da bi istražila različite načine na koje se prepleću "realni" i "nerealni" narativni svjetovi. Obje se interpretacije mogu sagledati kao interpretacija stare priče o ljubavi koja se prijevarom dovodi u iskušenje.

Slijedi rad Rajka Muršiča iz Ljubljane "Etnografsko iskustvo. Razumijevanje i pripovijedanje u diskursima o popularnoj glazbi". To je lakanovska studija koja istražuje dvostruku prirodu glazbe i uglazbljenog teksta/izvedbe, a temelji se na tezi da je zvučni oblik glazbe zasnovan na bezvremenskoj strukturi, na apstrakciji bezvremenskog "prostora" kao i na konkretnoj povijesnoj i društvenoj podlozi. Postoje teškoće u opisivanju onoga što glazba izražava. Riječ je o simboličkoj praksi, čije razumijevanje ne leži u njoj samoj nego u primatelju. Glazba je ili kriptopropozicijska ili kriptoperformativna. Što se tiče tekstova popularne glazbe, tvrdi se da ih potpuno ne razumiju ni autor ni publika. Elisabeth List iz Graza se u tekstu "Tjelesnost, realnost i virtualnost iz semiotičke perspektive" bavi novim mogućnostima digitalnih tehnologija, osobito onih koje se tiču konstrukcije "virtualne stvarnosti". Autorica dekonstruira "stvarnost" toga svijeta, suprotstavljajući mu iskustvo vezano uz tjelesnost kao krajnji temelj iskustva. Blaž Lukan iz Ljubljane u tekstu "Glumčevo tijelo kao tekst" propituje važnost tijela u izvedbama na pozornici kao i problem realnosti vezan uz to: kako i u kojem omjeru gledatelj sudjeluje u toj fikciji/zbilji? Autor dovodi u pitanje održivost i vizualnu "istinu" glumčeve izvedbe. Barbara Orel iz Ljubljane u tekstu "Pitanje stajališta. Gledatelj kao posuda za taljenje fikcije i stvarnosti" istražuje opoziciju fikcije i zbilje koja je u srži kazališta iako su njihove granice zamučene. Današnji teatar daje prednost gledatelju kao glavnomu mjestu na kojem se prepleću fikcija i stvarnost, oslanjajući se na teoriju manipulacije gledateljeva pogleda. Percepcija je određena pogledom, a subjekt predodžbe mjestom promatranja.

Sabine Prokop iz Beča u članku "Iluzija zbilje" istražuje problem odnosa iluzije i zbilje na televizijskom programu, u kojemu je "zbilja" dosegla novu kvalitetu u emisijama reality-sapunica (*reality-soaps*). Temeljni čimbenik "realistične iluzije" je način na koji se priča pripovijeda, a taj postupak omogućuje da televizijski tekst prihvatimo kao prirodan i autentičan, osobito ako je riječ o vijestima, zanemarujući njegovu konstruiranost. Gloria Withalm iz Beča u članku "Filmski tekst i njegova samorazumijevajuća stvarnost" istražuje kako izvanjski/ne-dijegetski, paratekstualni i drugi ne-filmski elementi (kao što su uvodne obavijest o suradnicima i autoru, zahvale i sl.) interferiraju sa sadržajem filma. Autorica predočuje primjere iz ranih animiranih filmova, reklama iz 1990-ih, te različitih dokumentarnih filmova (*feature film*) da bi pokazala njihove različite diskurzivne strategije. Jeff Bernard iz Beča u tekstu "Izvještaj o drogama" donosi još uvijek nepotpune rezultate istraživanja o tom problemu proizašle iz projekta nazvanog "Droge, mediji i javnost". Autor istražuje kako se taj problem predočuje u sredstvima javnog priopćavanja, ističući njegove manipulativne i mitološke aspekte u žutom tisku. Christian Muller iz Klagenfurta se u članku "Očiglednost svijeta. Etnička razmišljanja o diskursu masovnih medija" bavi sve više rastućom prisutnošću svijeta koja je uvjetovana širenjem medijske tehnologije, kao središnjim problemom kulturalne teorije i načinom na koji se ta prisutnost organizira.

Vilko ENDSTRASSER